

PhDr. Pavel Harsa, PhD.

Psychiatrická klinika 1. LF UK a
VFN

LÉKAŘSKÁ PSYCHOLOGIE – KLINICKÁ PSYCHODIAGNOSTIKA

Psychologie obecná

- Zkoumá duševní jevy, popisuje, analyzuje, pátrá po jejich příčinných a logických souvislostech, pokouší se je vysvětlit
- formuluje psychologické zákonitosti a zákony
- teoretická základna pro předvídání a řízení lidského chování

Psychologie praktická

- aplikací psychologických poznatků na jiné vědy a různé obory lidské činnosti, pro potřeby praxe
- mnoho odvětví /psychologie sociální, práce, sportu, dopravní, personalistika aj./

Psychologie klinická

- Využití obecně platných psychologických poznatků ve zdravotnictví
- Uplatňuje se především v psychiatrické praxi
- Diagnostika
- Psychoterapie
- Poradenství
- Rehabilitace
- Výzkum, výuka
- Forenzní činnost aj.

Diagnóza v psychologii

- Má širší význam
- Komplexní posouzení osobnosti
- Základní vlastnosti a projevy
- Nejen projevy patologie
- I jiné, nenarušené stránky osobnosti
- Snaží se o kvantitativní vyjádření základních rysů osobnosti

Cíl dg činnosti

---

podle požadavků lékaře -

Charakteristiky osobnosti i premorbidní úroveň kognitivních schopností

psychopatologické projevy /kvantitativně i kvalitativně/ včetně příčin /vrozené x získané, funkční x organické aj./

Prognóza nebo predikce /trvalé, reverzibilní

Diagnostická činnost

- Proces
- 1/ vlastní vyšetření - pozorování, rozhovor, aplikace testů
- 2/ interpretace a hodnocení –
vlastnosti osobnosti, celek jejího chování,
patologické projevy /myšlení, intelektová
výkonnost, paměť, pozornost aj./

Psychodiagnostika

- Praktické i teoretické východisko pro diagnostiku v psychologii
- Samostatná disciplína v rámci psychologických věd, vychází z
  - psychologie obecné a psychologie osobnosti /obecně platné stránky psychických procesů a vlastností/
  - psychologie diferenciální /individuální rozdíly a jedinečný svéráz/
- využívá poznatků psychopatologie
- usiluje o měření a kvantifikování duševních jevů /matematicko-statistické metody/

Psychodiagnostické metody

- A/ Metody klinické – nejsou vázány přísnými pravidly
- B/ Metody testové - standardizovaný způsob vyšetření; přístrojové metody
- A/ Metody klinické
  - pozorování
  - rozhovor
- Výhody – přirozenost, pružnost, přizpůsobivost
- konkrétnímu případu a okolnostem

Klinické metody: pozorování

- Pozorování – obecná metoda poznání
- v psychologii předmět poznání, psychické děje, bezprostředně přístupné jen jejich nositeli, pozorovat lze jen vlastní psychické jevy sebepozorováním – **introspekci**. Na duševní děje u jiných můžeme usuzovat jen nepřímo, pozorováním cizí psychiky – **extraspekci**.
- Cíl – všechny projevy zkoumané osoby, oblečení, vzhled, mimika, pantomimika, komunikace i metakomunikace.
- Posuzovací stupnice – k přesnému vymezení pozorovaných dějů a popisů chování

Klinické metody - rozhovor

- Nejdůležitější a nejobtížnější metoda získávání dat a dg využitelných poznatků.
- Navození a udržení dobrého kontaktu, motivace ke spolupráci, prostupuje celým vyšetřením
- Více či méně strukturovaný /dotazník/
- Explorace – podrobný, dg zaměřený rozhovor
- Anamnéza – detailní zjišťování údajů z minulosti posuzovaného
- Korekce a doplnění objektivními údaji

Metody testové, testy

- Speciální nástroje psychologického vyšetření
- Standardizované metody /závazná metodologická pravidla/; podmínky vyšetření, postupy, testové materiály, vyhodnocení pro všechny stejné
- Vyhodnocení – statistické normy
- Objektivita – nezávislost výsledků
- Reliabilita /spolehlivost /
- Validita /platnost/
- Ne všechny u nás používané metody mají vědecky ověřené psychometrické parametry

Základní typy testů

- Výkonové
- Projektivní
- Dotazníky

Výkonové testy

- Testy schopností – důležitá oblast vlastností osobnosti; obecné, speciální
- Nelze měřit přímo
- Úroveň a kvalita výkonů v určitých oblastech /percepční, myšlenkové, motorické/
- Výkon – výsledek zaměřené činnosti prováděné při řešení určitého úkolu
- Nejvíce objektivní a spolehlivé

Intelligence

- Jednotná vlastnost x komplex schopností
- Intelligence – intelekt; sch. správně se orientovat v nové situaci a najít řešení problémů x operovat s obecnými a abstraktními pojmy podle logických zákonů, na základě pravdivých soudů dojít k novým poznatkům
- fluidní – krystalizovaná; vrozené nadání x závislá na vzdělání a zkušenostech, projevuje se v úrovni myšlení, logickém usuzování

Testy inteligence

- Nejrozšířenější výkonové metody
- Komplexní testy - soubory D.Wechslera –
- WAIS-R, WAIS III., PDW, WISC
- Struktura inteligence, funkce jednotlivých složek, dílčí výkonnost, původní intelektová kapacita, pokles, deteriorace
- Jednodimenzionální – Ravenův test
- Vývojový IQ - poměr mentálního a věku skutečného
- Deviační IQ – odchylka od průměrného výkonu stejně starých osob

Testy speciálních schopností

- Paměti
- Pozornosti
- Verbální a numerické schopnosti
- Prostorová představivost
- Psychomotorického tempa
- Uměleckých a jiných typů schopností

Neuropsychologické testy

- Neuropsychologie – vztah mezi mozkiem a chováním, mezi strukturou mozkového aparátu a jeho funkcí
- Klinická neuropsychologie – aplikovaná disciplína, hraniční obor
- Neuropsychol. testy – původně nástroje postižení kognitivních funkcí a jejich poruch obecně, často byly zaměřeny na dg organického poškození mozku, lokalizaci mozkové léze
- Často samostatné části komplexních testů

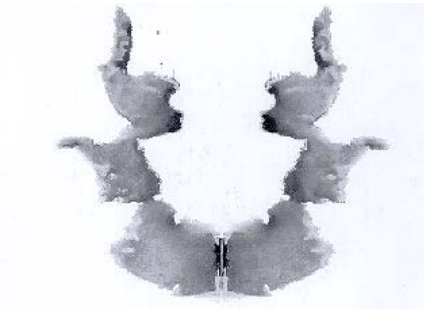
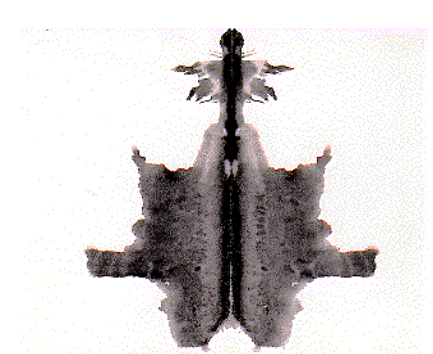
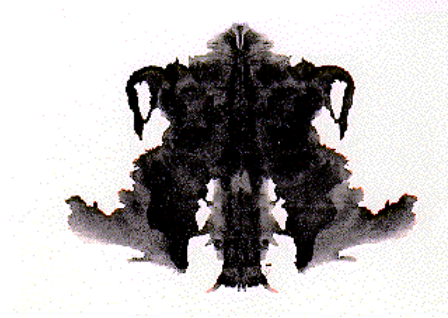
Projektivní testy

- Testy osobnosti, důraz na dynamické složky, vlastnosti motivační a emoční
- Princip projekce – vnitřní uzpůsobení každého jedince ovlivňuje jeho apercpci, promítá se do jeho reakcí a zanechává osobité stopy v jeho produkci
- Konfrontace s podnětovou situací, materiál neurčitý, mnohoznačný, jen zčásti strukturovaný
- Reakce slovní, grafické, i jinak tvořivé povahy
- Přednosti – minimální možnost zkreslení ze strany VO

Typy projektivních testů

- Verbální; slovní asociační experiment – patří k nejstarším psdg metodám - C.G.Jung, od r.1911, standardní soubor 100 slov; mnohé modifikace; dynamika řečové produkce, emoční ukazatele, charakteristiky myšlení
- Grafické projektivní metody, kresebné techniky
- Rorschachova metoda, nejrozšířenější ve všech světadílech, nejvíce propracovaná a dg přínosná

1

3

5

2

4

6

7

9

8

10

H.Rorschach, 1921 (ROR)

- Leonardo da Vinci – inspirace nahodilými skvrnami
- Vztah mezi osobností a vizuální percepcí
- Podněty testu vyvolávají představy, které nejsou náhodné, odráží některé zvláštnosti VO, také patologii
- Potenciální schopnost zachytit osobnost VO v celé její šíři
- Způsob apercepce, determinanty, obsah, originalita

Dotazníky

- Soubory otázek nebo výpovědí– city, postoje, názory, zájmy, způsoby chování v různých situacích aj.
- VO - které nejlépe vystihují její duševní stav či jiné charakteristické znaky
- Výhody – rychlá snadná administrace i hodnocení, v krátké době velký počet údajů od mnoha osob
- nevýhody – snadná možnost zkreslení, bezděčné, záměrné; lži-skóry
- Jednorozměrné – MAS
- Vícerozměrné – EOD, MMPI

Nové trendy

- Staré metody neustrnuly, podléhají revizím, rozšiřování z hlediska nových poznatků
- Využití počítačové techniky, převedení stávajících testů do počítačové verze; MMPI, testy inteligence
- Vznik nových metod – pokroky v obecné psychologii, osobnosti, psychopatologii
- Škály

Psychologický nále

- Písemně, srozumitelné vyjadřování
- Všechny získané poznatky o VO
- Popis celého vyšetření, klinických i testových metod a jejich výsledků včetně kvantitativních ukazatelů; ne neurčité kvalitativní výrazy, neumožňují srovnání, určení stupně poškození, trendu vývoje
- Shrnutí všech důležitých údajů a jejich rozbor ve vztahu k cíli vyšetření /např. postup demence/
- Závěr – jasně a jednoznačně /pokud možno/ formulujeme poznatky, ke kterým jsme dospěli

Literatura

Čermák, I., Ženatý, J.: Rorschach a projektivní metody. Ročenka ČSRAPM, 2005, 1, 5-230 s.

Preiss, M.: Neuropsychologie v neurologii. Grada. Praha

Stančák, A.: Klinická psychodiagnostika, Nové Zámky 1996.

Svoboda, M.: Psychologická diagnostika dospělých. Portál. Praha 1999.

PSYCHOTERAPIE

PAVEL HARSA

PSYCHOTERAPIE

- **PSYCHOTERAPIE** se uskutečňuje výhradně psychologickými prostředky, komunikační a vztahové povahy
- PT představuje zvláštní druh psychologické intervence působící na duševní život, chování člověka, jeho meziosobní vztahy i tělesné procesy tím, že navozuje žádoucí změny a tak podporuje uzdravu či znesnadňuje vznik a rozvoj určité poruchy
- Adaptace, profylaxe, prevence
- PT probíhá jako vědomá, záměrná, strukturovaná, systematická a vědecky podložená interakce mezi terapeutem a klientem

PSYCHOTERAPIE

- Vědecky podložené jednání je takové, které staví na poznatcích získaných vědeckými postupy (objektivita, opakovatelnost, nezávislá kontrola, kritičnost)
- V současné PT je mnoho směrů z nichž 8 je základních (humanistická PT, hlubinná PT, behaviorální PT, sugestivní a hypnotherapeutický přístup, relaxační postupy, systemické a komunikační pojetí a eklektický přístup)

PSYCHOTERAPIE

- **Humanistická PT** (rogersovský přístup) – klade důraz na lidské jedinečnosti a tendenci lidské bytosti k osobnostnímu růstu a rozvoji
- Do vztahu vstupují terapeuti osobně, za sebe, nikoliv jako experti
- Důraz je položen na setkání mezi klientem a terapeutem Terapeut je průvodcem na cestě za nesnadným porozumění sobě
- Cílem této PT je obnova a podpora plného osobnostního rozvoje klienta tím, že pozná a odstraní svá vnitřní omezení a vyrovná se se sebou

PSYCHOTERAPIE

- **Hlubinná PT** (dynamická), sem řadíme směry kladoucí důraz na nevědomé procesy. Tato PT se odvíjí od psychoanalýzy, důraz je položen na vývoj v časném dětství a vnitřních konfliktech, případně na nedostatečně strukturovaném „JÁ“
- K léčbě dochází na základě analýzy a interpretace přenosu, u některých typů poruch pak prostřednictvím empatického projevu terapeuta
- Pro terapii je klíčový vztah mezi terapeutem a klientem, jenž je hlavním nástrojem změny

PSYCHOTERAPIE

- **Behaviorální PT**, zahrnuje všechny směry, které se zaměřují na změnu konkrétního chování člověka v kontextu jeho prostředí
- Lidské chování nebývá prostředím ovlivňováno automaticky
- Jeho význam je dán kognitivními (poznávacími) procesy
- Důraz je v současné době kladen na KBT
- Využívá se zde poznatků učení
- Terapeut postupuje spíše direktivně
- Od klientů je vyžadována aktivní spolupráce a dodržování všech postupů

PSYCHOTERAPIE

- ***Sugestivní a hypnoterapeutický přístup***
- Nejstarší tradice (dříve jako součást kultovních rituálů)
- Při sugerování a hypnotizování převládá direktivní, manipulující (avšak neindoktrinující) přístup
- Je využívána autorita terapeuta
- Sugestivní a hypnoterapeutický přístup obsahuje celou řadu technik,
- jež se lze poměrně snadno naučit

PSYCHOTERAPIE

- *Relaxační postupy*
- Vycházejí z psychofyzilogických principů
- Patří sem autogenní trénink, progresivní svalová relaxace, aktivačně relaxační trénink, různá dechová a meditační cvičení

PSYCHOTERAPIE

- ***Systemické a komunikační pojetí PT***
- Nalézá uplatnění zejména v rodinné a párové psychoterapii
- Vychází z předpokladu, že rodina tvoří rovnovážný (homeostatický) celek vybavený celou řadou zpětněvazebných mechanismů
- Při práci s problémovým členem rodiny (tzv. identifikovaný pacient či nositel symptomů) se zabýváme i ostatní členy rodiny a přímo či nepřímo je zahrneme do léčby
- Terapií chceme dosáhnout změnu v rodinných pravidlech, postavení členů rodiny i ve způsobech komunikace
- Jedná se o poměrně manipulativní přístup

PSYCHOTERAPIE

- ***Eklektický a integrativní přístup***
- V PT praxi je nejrozšířenější
- Výběr kombinací různých postupů a metod, bez ohledu na jejich původní teoretická východiska
- Používá se to, co se v praxi při léčbě nejvíce osvědčilo, kdy se celý postup „ušije na míru“

PSYCHOTERAPIE

- **PSYCHOTERAPIE** působení skrze komunikaci a vztah
- KOMUNIKACE – sdělování významů v interpersonálním kontextu s cílem ovlivňování druhého a navozování žádoucí změny
- Komunikace – verbální a neverbální
- PT verbální (rozhovor, výklad snů, psychodrama)
- PT neverbální (psychogymnastika, muzikoterapie, relaxace)

PSYCHOTERAPIE

- **Psychoterapeutický vztah** – je vytvářen chováním terapeuta, které odpovídá jeho osobnosti a přístupu, jenž zastává
- Reaguje jím na projevy pacienta a jeho problematiku
- Terapeut se může chovat
- Technicky, expertně, neosobně, direktivně, nedirektivně, empaticky

PSYCHOTERAPIE

- **Profylaxe** (primární prevence) – soubor opatření, jejichž cílem je zamezit vznik a rozvoj nežádoucích psychických a somatických stavů, které by měly za následek poruchu zdraví
- **Terapie** (sekundární prevence) je léčbou v běžném slova smyslu
- Užití psychologických postupů a strategií, jimiž mírníme a odstraňujeme poruchu zdraví
- Cílem terapie je „restitutio in sano“ – obnova zdraví

PSYCHOTERAPIE

- *Psychoterapie neurotických poruch*
- *Psychoterapie psychosomatických poruch*
- *Psychoterapie závislosti*
- *Psychoterapie funkčních sexuálních poruch*
- *Psychoterapie poruch příjmu potravy*
- *Psychoterapie poruch osobnosti*
- *Psychoterapie poruch manželství a rodiny*
- *Psychoterapie psychóz schizofrenního okruhu*
- *Psychoterapie depresivního okruhu*

PSYCHOTERAPIE

- Formou psychoterapie rozumíme její základní uspořádání. Prostředky jsou konkrétní způsoby a postupy, jimiž se dosahuje terapeutických cílů.
- ***Psychoterapie individuální***
- ***Psychoterapie skupinová***
- ***Léčebná komunita - společenství***

PSYCHOTERAPIE

- *Psychoterapeutický rozhovor*
- *Psychodrama*
- *Psychogymnastika*
- *Arteterapie*
- *Muzikoterapie*

PSYCHOTERAPIE

- *Psychoterapeutický rozhovor*
- Základní prostředek psychologické léčby
- V průběhu interakce je klient ovlivňován verbálně
- PT rozhovory (direktivní, nedirektivní, empatické, interpretující, podpůrně uklidňující a přesvědčující)
- Rozhovor používáme u dětí, dospívajících i dospělých

PSYCHOTERAPIE

- Děkuji za pozornost
- HarsaPavel@seznam.cz